

Наталія С. Козій¹, Сергій С. Вертій²

ДЕПОЗИТНА ПОЛІТИКА БАНКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Стаття присвячена дослідженню депозитної політики банків України, яку вони проводять в умовах воєнного стану. Наведено та проаналізовано динаміку депозитів у банківській системі України у 2022-2023 рр. Визначено структуру депозитів в банках України. Наведено структуру та динаміку депозитів в банках України в розрізі валют та суб'єктів.

Також здійснено огляд та узагальнення методик оцінювання ефективності депозитної політики банків, розглянуто три типи методик та визначені переваги і недоліки кожного типу методик оцінювання ефективності депозитної політики банків. Визначені основні аспекти особливостей та викликів депозитної політики банків України в умовах воєнного стану.

Ключові слова: депозитна політика, банки, банківська система, воєнний стан.

Табл. 1. Рис. 2. Літ. 10.

DOI: 10.32752/1993-6788-2024-1-273-135-141

Nataliia Kozii, Serhii Vertii

DEPOSIT POLICY OF BANKS UNDER THE CONDITIONS OF THE MARITAL STATE

The article is devoted to the study of the deposit policy of banks of Ukraine, which they conduct in the conditions of martial law. The dynamics of deposits in the banking system of Ukraine in 2022-2023 are presented and analysed. The structure of deposits in Ukrainian banks is determined. The structure and dynamics of deposits in banks of Ukraine in terms of currencies and entities are given.

An overview and generalization of methods for evaluating the effectiveness of the deposit policy of banks was also carried out, three types of methods were considered and the advantages and disadvantages of each type of methods for evaluating the effectiveness of the deposit policy of banks were determined. The main aspects of the peculiarities and challenges of the deposit policy of Ukrainian banks in the conditions of martial law are determined.

Keywords: deposit policy, banks, banking system, martial law.

Peer-reviewed, approved and placed: 12.03.2024.

Постановка проблеми. З початком бойових дій банківська система України зазнала значних потрясінь, але змогла пристосуватися до нових стресових умов. Банківські установи продовжують працювати, намагаючись виконувати всі свої зобов'язання та дотримуватися економічних нормативів Національного банку України. Проте, банківська система зазнала змін, оскільки специфічні обставини спричинили трансформації в банківській інфраструктурі, що вплинуло на довіру населення до банківської системи та, відповідно, депозитну політику банків, що і обумовлює необхідність проведення даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання депозитної політики банків досліджували у своїх роботах багато вітчизняних вчених та фахівців банківської діяльності. Питання банківської діяльності, її ефективності,

¹ State Subject University. Ukraine.

² Raiffeisen Bank. Ukraine.

депозитної політики банків та її особливостей в умовах воєнного стану досліджені у роботах Д. Адаменко [4], Л. Богріновцевої, О. Ключки [2], Н. Мороз [4], Н. Федорчук [2], А. Корнієнко [3], Н. Ситник, Я. Пріцак [8] та інших. Проте актуальність тематики та діяльність банківської системи в умовах воєнного стану потребує постійних досліджень та моніторингу.

Метою статті є дослідження депозитної політики банків України в умовах воєнного стану.

Основні результати дослідження. В сучасних соціально-економічних умовах українські банки шукають оптимальні шляхи формування своїх ресурсів. Для забезпечення стабільності ресурсної бази та діяльності банківських установ важливо зберігати перевагу клієнтських вкладів у структурі ресурсів банку. На рис. 1 наведено динаміку депозитів банків України за період 2022-2023 рр. в розрізі типів вкладників: юридичних та фізичних осіб (включаючи фізичних осіб-підприємців).

Станом на 1 січня 2024 року загальний обсяг депозитів фізичних осіб (у т.ч. фізичних осіб-підприємців) у банках України становив 1 234,8 млрд грн. За грудень 2023 року цей показник збільшився на 64,6 млрд грн. порівняно з листопадом 2023 року.

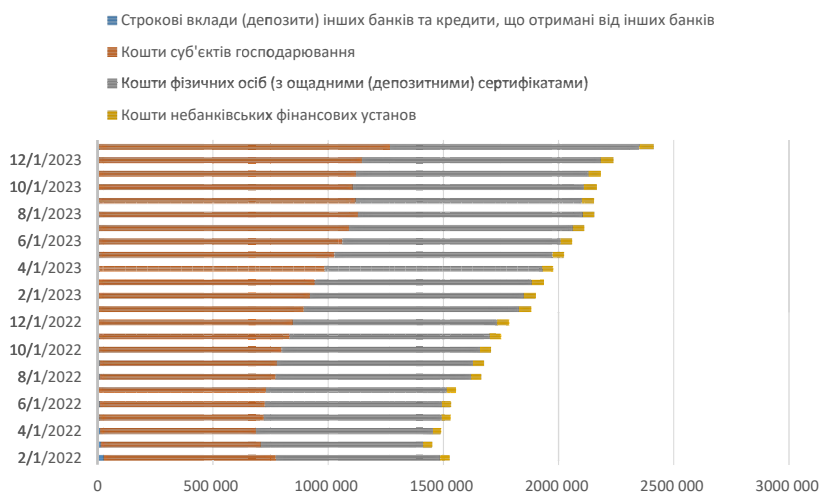

Рис. 1. Динаміка депозитів банків України за період 2022-2023 рр.,
побудовано авторами за даними [5]

Динаміка депозитів банків України за період 2022-2023 років демонструє кілька важливих тенденцій, головною з яких є загальна тенденція до зростання депозитів: Незважаючи на складні умови, включаючи війну та економічну нестабільність, обсяги депозитів фізичних та юридичних осіб поступово зростали. Це свідчить про збереження довіри до банківської системи.

Зміни в структурі депозитів: Спостерігається збільшення частки строкових депозитів, що пов'язано з підвищенням депозитних ставок та бажанням вкладників отримати вищу дохідність.

Валютні депозити: В умовах валютних обмежень та фіксованого обмінного курсу, частка депозитів у національній валюті зросла, тоді як депозити в іноземній валюті залишаються стабільними.

Депозитні ставки: Підвищення облікової ставки Національного банку України призвело до зростання депозитних ставок, що стимулювало вкладення в національній валюті.

Ці фактори вказують на адаптацію банківської системи до нових умов та підтримання стабільності депозитного портфеля.

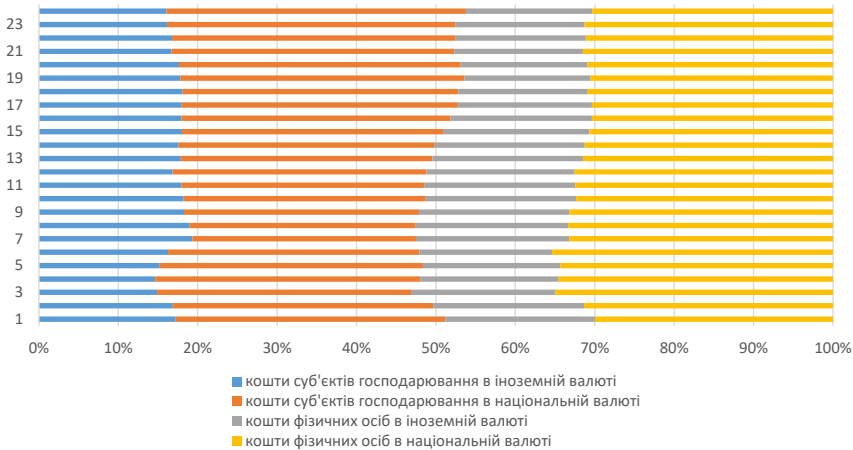

Рис. 2. Депозити в банках України в розрізі валют та суб'єктів,
побудовано авторами за даними [5]

Зростання депозитного портфеля банків обумовлене довірою до банківського сектора та Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. До липня 2022 року всі банки пропонували низькі депозитні ставки (4,3–7,4% річних у гривнях). Однак, за останні півтора року спостерігається тенденція до підвищення ставок за гривневими строковими депозитами, і більшість банків пропонують ставки, що покривають очікувану інфляцію. Це призвело до збільшення заощаджень у національній валюті та зростання обсягів і частки строкових вкладів фізичних осіб. У квітні 2023 року НБУ запровадив тримісячний депозитний сертифікат під фіксовану ставку на рівні облікової ставки, що стимулювало зростання депозитних ставок і посилювало конкуренцію між банками за строкові депозити та вклади приватних клієнтів.

Аналіз існуючих методик та підходів до оцінювання ефективності депозитної політики банків свідчить, що їх умовно можна поділити на три групи (табл. 1)

Отже, з аналізу методик оцінювання ефективності депозитної політики банків можемо зробити висновок, що методики, засновані на рейтинговій системі оцінок банків, використовуються для аналізу певної групи кредитних організацій, вибір яких залежить від мети та завдань дослідження. Залежно від організації процедури оцінки, рейтингові методики поділяються на ті, що

базуються на бухгалтерській звітності, та ті, що ґрунтуються на експертних оцінках. Бухгалтерські методики оцінки використовують формалізовану систему фінансових коефіцієнтів, що може обмежувати аналітика, оскільки не всю інформацію можна виразити у числових вимірниках. Натомість експертні оцінки включають певну частку суб'єктивізму, що залежить від професійного судження, досвіду та кваліфікації спеціаліста, який проводить дослідження. [9];

Таблиця 1. Методики та підходи до оцінювання ефективності депозитної політики банків, побудовано авторами за [9], [10], [7]

Група методик	Вид методики	Опис	Переваги	Недоліки
Методики, в основі яких лежить рейтингова система оцінок банків	оцінювання на підставі бухгалтерської звітності	система фінансових коефіцієнтів	об'єктивність, формалізованість	Наявність обмежень щодо врахування показників, які не можна відобразити в числових характеристиках
	оцінювання на підставі експертних оцінок	професійне судження	суб'єктивізм	Залежність від досвіду та кваліфікації спеціаліста
Методики, в основі яких лежить коефіцієнтний аналіз банків	розгорнута система фінансових коефіцієнтів	система коефіцієнтів з нормативними значеннями	можливість оперувати відносними величинами та здійснювати порівняння	складність інтерпретації отриманих результатів
Методики, в основі яких лежить фінансовий аналіз банків	Включає горизонтальний та вертикальний аналіз балансу, трендовий аналіз та коефіцієнтний аналіз	багатоетапна та комплексна оцінка, що найчастіше використовуються з метою оцінки ефективності депозитної політики банків	Здійснюється окремо від оцінки ефективності своєї діяльності загалом	Складність та багатоетапність процесу

До другої групи належать методики, засновані на коефіцієнтному аналізі банків, дуже популярні серед аналітиків завдяки своїй простоті. Вони мають кілька важливих переваг: по-перше, дозволяють аналітикам працювати з відносними величинами та порівнювати банки з різними параметрами; по-друге, знання нормативних значень допомагає виявляти неефективні кредитні організації; по-третє, ці методики є об'єктивними та стандартизованими. Проте, вони не є ідеальними. Одним з їхніх недоліків є складність інтерпретації результатів: хоча розгорнута система фінансових коефіцієнтів дозволяє всебічно оцінити діяльність банку, вона також ускладнює систематизацію та структурування інформації. Крім того,

нормативні значення слід використовувати з обережністю, оскільки вони залежать від умов комерційної діяльності кредитної організації [10];

До третьої групи належать методики, засновані на фінансовому аналізі банків, які часто використовуються для оцінки ефективності депозитної політики окремо від загальної оцінки діяльності банку. Важливу роль у фінансовому аналізі відіграють абсолютні показники, такі як виручка та чистий прибуток, що ускладнює порівняння банків з різними масштабами діяльності. Процедура оцінки в цьому напрямі є багатоступеневою та комплексною, включаючи:

- Горизонтальний (часовий) аналіз: надає інформацію про динаміку фінансових показників за кілька звітних періодів.

- Трендовий аналіз: продовження горизонтального аналізу, визначає основні тенденції у динаміці фінансових показників.

- Вертикальний (структурний) аналіз: розкриває структуру абсолютних фінансових показників через питому вагу окремих елементів.

- Коефіцієнтний аналіз: порівнює значення фінансових коефіцієнтів з нормативними або з показниками інших кредитних організацій.

Ці методики дозволяють всебічно оцінити діяльність банку, але можуть ускладнювати систематизацію та структурування інформації. Нормативні значення слід використовувати обережно, оскільки вони залежать від умов комерційної діяльності банку [7].

В умовах воєнного стану ринок депозитів в Україні стикається з кількома серйозними проблемами:

1. Зниження довіри до банківської системи: Через нестабільність та ризики, пов'язані з війною, багато вкладників виводять свої кошти з банків, що знижує загальний рівень депозитів [5].

2. Висока інфляція та девальвація гривні: Ці фактори знижують реальну вартість депозитів, що робить їх менш привабливими для вкладників [1].

3. Обмеження на зняття готівки: Введення обмежень на зняття готівки та валютні операції ускладнює доступ вкладників до своїх коштів.

4. Проблеми з ліквідністю банків: Банки стикаються з труднощами у підтримці достатнього рівня ліквідності, що може призвести до затримок у виплатах депозитів.

5. Зниження економічної активності: Війна призводить до зниження економічної активності, що впливає на доходи населення та їхню здатність робити заощадження [3].

6. Ризики безпеки: Фізичне знищення банківських відділень та інфраструктури в зонах бойових дій ускладнює роботу банків та доступ до депозитів.

Ці проблеми вимагають від банків та регуляторів впровадження антикризових заходів для підтримки стабільності фінансової системи та захисту інтересів вкладників.

Відповідно, депозитна політика банків в умовах воєнного стану має свої особливості та виклики. Основні аспекти включають:

- Залучення депозитів: Банки стикаються з труднощами у залученні депозитів через зниження довіри населення та бізнесу до фінансової системи. Проте, зростання депозитних ставок може стимулювати вкладення в національній валюті [4].

- Структура депозитів: Спостерігається тенденція до збільшення частки строкових депозитів, що пов'язано з підвищенням депозитних ставок та довірою до банківського сектора [4].

- Інноваційні продукти: Банки розробляють нові депозитні продукти та впроваджують інновації в обслуговуванні клієнтів для підтримання стабільності депозитного портфеля [4].

- Фінансова безпека: В умовах воєнного стану важливо забезпечити фінансову безпеку банків, що включає управління ризиками та підтримання ліквідності [8].

- Регуляторні заходи: Національний банк України запроваджує різні заходи для підтримки банківської системи, включаючи тримісячні депозитні сертифікати під фіксовану ставку [4].

Ці заходи допомагають банкам адаптуватися до складних умов та забезпечити стабільність фінансової системи.

Висновки. Узагальнюючи проведені дослідження, практику діяльності банків, думки вчених, можемо визначити основні проблеми ринку депозитних операцій України. Основною проблемою депозитної політики найбільших українських банків є відсутність належних джерел для вкладення депозитних коштів клієнтів з метою отримання вищої дохідності та генерування прибутку. Банківська система України повільно нарощує темпи кредитування, яке теоретично є основним напрямком використання депозитних коштів населення та бізнесу. Однак, в сучасних умовах банки все частіше виступають посередниками між Міністерством фінансів України, яке випускає ОВДП для подальшої купівлі банками, і населенням, яке вкладає кошти на депозити, що є більш звичним способом інвестування для більшості громадян. Таким чином, через банки Мінфін виконує план наповнення бюджету за рахунок позикових коштів, тобто заощаджень населення, а банки отримують комісію за свої послуги, отримуючи різницю між відсотковими ставками депозитів для населення та бізнесу і відсотковими ставками за гривневими та валютними ОВДП. Ця тенденція особливо посилилася під час повномасштабної війни, оскільки Нацбанк заборонив виведення капіталу за кордон, що обмежило варіанти інвестування депозитних ресурсів банків.

1. Державне регулювання під час війни: як НБУ адаптував фінансову систему України до нових умов впродовж ста днів воєнного стану. URL: <https://voxukraine.org/derzhavne-regulyuvannya-pid-chas-vijny-yak-nbu-adaptuvav-finansovu-systemu-ukrayiny-do-novyh-umov-vprodovzh-sta-dniv-voyennogo-stanu/>

2. Ключка О.В., Богріновцева Л.М., Федорчук Н.М. Особливості використання сучасних банківських продуктів та технологій в діяльності банків як суб'єктів фінансового ринку. Актуальні проблеми економіки. 2023. № 12(270). С. 86-97

3. Корнієнко А. Стан фінансового ринку України в умовах війни та нових економічних викликів. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/22229/1/119-123.pdf>

4. Мороз Н., Адаменко Д. Депозитна політика банків України. Галицький економічний вісник, 2024. No 2 (87). С. 122-128. https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2024.02

5. Основні засади грошово-кредитної політики на період воєнного стану. Схвалено рішенням Ради Національного банку України від 15 квітня 2022 року. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/MPG-ml_2022.pdf?v=5

6. Основні показники діяльності банків України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist>

7. Рисін М. В. Адаптація депозитної політики банків до потреб клієнтів. Вісник університету банківської справи НБУ. 2019. № 3 (6). С. 85-88
8. Ситник, Н., Прицак, Я. Банківська система України в умовах війни: ризики та оцінка безпеки. Молодий вчений. 2023. 6 (118), 94-98. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-6-118-19>
9. Третуб Д. В. Тенденції розвитку сучасного ринку депозитів. Фінанси України. 2009. № 10. С. 139-143
10. Шелудько В. М. Фінансовий ринок: підруч. Київ: Знання, 2015. 535 с.

1. Derzhavne rehuliuвання pid chas viiny: yak NBU adaptuvav finansovu systemu Ukrainy do novykh umov vprodovzh sta dniv voiennoho stanu. URL: <https://voxukraine.org/derzhavne-regulyuvannya-pid-chas-viiny-yak-nbu-adaptuvav-finansovu-systemu-ukrayiny-do-novykh-umov-vprodovzh-sta-dniv-voennogo-stanu/>
2. Kliuchka O.V., Bohrinovtseva L.M., Fedorchuk N.M. Osoblyvosti vykorystannia suchasnykh bankivskykh produktiv ta tekhnolohii v diialnosti bankiv yak subiektiv finansovoho rynku. Aktualni problemy ekonomiky. 2023. № 12(270). S. 86-97
3. Korniienko A. Stan finansovoho rynku Ukrainy v umovakh viiny ta novykh ekonomichnykh vylykiv. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/22229/1/119-123.pdf>
4. Moroz N., Adamenko D. Depozytna polityka bankiv Ukrainy. Halytskyi ekonomichnyi visnyk, 2024. No 2 (87). S. 122-128. https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2024.02
5. Osnovni zasady hroshovo-kredytnoi polityky na period voiennoho stanu. Skhvaleno rishenniam Rady Natsionalnoho banku Ukrainy vid 15 kvitnia 2022 roku. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/MPG-ml_2022.pdf?v=5
6. Osnovni pokaznyky diialnosti bankiv Ukrainy. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist>
7. Rysin M. V. Adaptatsiia depozytnoi polityky bankiv do potreb kliientiv. Visnyk universytetu bankivskoi spravy NBU. 2019. № 3 (6). S. 85-88
8. Sytnyk, N., Pritsak, Ya. Bankivska systema Ukrainy v umovakh viiny: ryzyky ta otsinka bezpeky. Molodyi vchenyi. 2023. 6 (118), 94-98. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-6-118-19>
9. Tretub D. V. Tendentsii rozvytku suchasnoho rynku depozytiv. Finansy Ukrainy. 2009. № 10. С. 139-143
10. Sheludko V. M. Finansovyi rynek: pidruch. Kyiv: Znannia, 2015. 535 s.